

خصوصی سازی و تأمین اجتماعی

گزینه‌ای برای برون رفت از بن‌بست‌های کنونی

دکتر منوچهر بازیار

مقدمه

در عصری که پدیده‌هایی همچون رایانه و ماهواره، انفجار اطلاعات^(۱) و جهانی شدن^(۲) اقتصاد به عنوان واقعیتهای زندگی پذیرفته شده‌اند و انقلابی از درون باستانی باور نکردنی در حال دگرگون ساختن جوامع انسانی است، تأمین اجتماعی یکی از اساسی‌ترین موضوعات و مسائل جهان ماست که بی‌توجهی به آن قطعاً برای دولتها ارزان تمام نخواهد شد.

عواملی مانند بهبود تغذیه و پیشرفت بهداشت و درمان در همه جوانب و جهات از یک سو به میزانی بسیار موجب کاهش مرگ کودکان و از سوی دیگر موجب افزایش سن و دیرمیری کهنسالان شده است. این امر

طبقه‌بندی‌های سنتی دوره‌های زندگی را دگرگون ساخته و دوره‌های جدیدی را به آن افزوده است.^(۳) افزایش سالهای زندگی که یکی از نتایج مسلم آن طولانی شدن دوره دریافت حقوق بازنشستگی و انواع مستمریها و همچنین هزینه درمان کهنسالان است از مشکلات و معضلاتی می‌باشد که رویارویی با آن نه تنها برای کشورهای به حاشیه رانده شده، بلکه برای کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته نیز با روشها و راه‌حلهای شناخته شده کارچندان ساده‌ای نیست.

در این میان، تنها استفاده از راهکارهای تازه و به‌کارگیری رویکردهای ابتکاری شاید بتواند به میزان قابل توجهی دولتها را در مواجهه با این چالش بزرگ یاری داده و گره‌گشای بسیاری از

کمبودها و نابسامانیها باشد. شاید به قصد برون رفت از این مشکلات است که دولت اخیراً لایحه ایجاد وزارت رفاه و تأمین اجتماعی را به مجلس شورای اسلامی تقدیم کرده است. نقاط ضعف و ایرادات این لایحه آنچنان از حد متعارف افزون و از میزان متداول بیرون است که خود موضوع نوشته‌ها و مقالات مفصل دیگری شده است. اهم این نقاط ضعف هم وجود ایرادات قانونی است، مانند لوث مسئولیت وزرا، ورود به حوزه اختیارات و مسئولیتهای سایر بخشهای حاکمیت، ندیده گرفتن اراده اعضای صندوقهای بیمه‌ای که صاحبان واقعی و اصلی حق هستند و تفویض اختیار تقنین در زمینه‌هایی نامشخص به قوه مجریه؛ و هم نقایص ساختاری، مانند تمرکزگرایی مطلق سازمانی، نفی اصل ضرورت کوچک کردن دولت، مغایرت با سیاست تعدیل نیروی انسانی، افزایش هزینه‌های جاری و اداری، و بالاخره فراهم کردن موجبات کندی تصمیم‌گیری می‌باشد. به علاوه ایجاد این وزارتخانه بسیاری از اصول پذیرفته شده اصلاحات مانند خصوصی سازی، ضرورت مشارکت مردم در تصمیم‌گیریها و توجه به اصل رقابت را که بیش از یک دهه پیش آغاز شده است، کاملاً نفی می‌کند.

توجه به پنج مقوله، در تأمین رضایت بخش آنها اهتمام ورزند. این پنج مقوله که کم و بیش مورد پذیرش تمام کشورها و جوامع توسعه یافته یا در حال توسعه می‌باشد، به ترتیب اهمیت و اولویت عبارت اند از:

- خوراک
- پوشاک
- مسکن
- درمان
- آموزش

موضوعات گفته شده به صراحت در اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز تبیین و تأکید شده است. به عنوان مثال اصل بیست و نهم قانون اساسی چنین مقرر داشته است:

«برخوردای از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبتهای پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی.

دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم خدمات و حمایتهای مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند».

همچنین اصلی سی ام قانون اساسی تصریح کرده است که:

«دولت موظف است وسائل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره

اصول اساسی نظام جامع تأمین اجتماعی

دولتها در هر نظام جامع تأمین اجتماعی باید با

مصاحبه با پروفسور ژوزف الدر

تورایمینی در آیین

تجربه کشورها

گفت و گو و برگردان: حسین میرشاک

تور ایمنی (Safety Net) به برنامه‌هایی اطلاق می‌شود که در مرحله گذار، از سوی کشورهای گوناگون برای حمایت از مردم در مواقع روبرو شدن با مصائب گوناگون زندگی و فقر و غیره به مرحله اجرا در می‌آیند. این برنامه‌ها بیشتر به صورت خدمات رفاهی گوناگون، کمکهای مالی و بیمه‌ها متجلی می‌شوند. عقاید گوناگونی در مورد کارایی، محاسن و معایب تورهای ایمنی در کشورها وجود دارد. برخی از تورهای ایمنی و برنامه‌های مربوط به آن انتقاد کرده و معتقدند ارائه این خدمات به افراد، آنان را از فعالیت‌های اقتصادی و حتی تلاش برای پیدا کردن شغل بازمی‌دارد. محقق «راهبرد» در خصوص وضعیت تورهای ایمنی در کشورهای گوناگون جهان با پروفسور جوزف الدر، جامعه‌شناس آمریکایی و استاد دانشگاه ویسکانسین آمریکا گفتگویی تلفنی انجام داد که می‌خوانید:

○ به نظر شما کدامیک از کشورهای در حال توسعه در زمینه ایجاد تورهای ایمنی موفق‌تر عمل کرده‌اند؟
● نکته جالب توجه این است که از میان کشورهای در حال توسعه، آنهایی که کارآترین تورهای ایمنی را فراهم آورده‌اند، کشورهای مارکسیستی هستند که از میان آنها می‌توان به اتحاد جماهیر شوروی سابق، جمهوری خلق چین، ویتنام شمالی، کره شمالی و کوبا اشاره کرد.

○ دستاورد این کشورها در زمینه ایجاد تورهای

←

متوسطه فراهم سازد و وسائل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفائی کشور به طور رایگان گسترش دهد.»

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران همچنین در سایر اصول خود دولت را موظف ساخته است که از کودکان بی سرپرست حمایت کند و نسبت به ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست اقدام کند.^(۴) همچنین داشتن مسکن متناسب با نیاز را حق هر فرد و خانواده ایرانی دانسته و فراهم ساختن زمینه داشتن مسکن با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندتر هستند، به خصوص روستائینان و کارگران را از وظائف دولت برشمرده است.^(۵)

محدوده فعالیت‌های اصلی تأمین اجتماعی

تأمین اجتماعی به طور کلی در سه محدوده (بر اساس وضعیت اقتصادی مشمولان و انواع خدماتی که ارائه می‌شود) فعالیت دارد.

۱- در محدوده خدمات بیمه‌ای که شامل بیمه بازنشستگی و بیمه خدمات درمانی می‌شود:

الف- تأمین حقوق بازنشستگی و مستمری طبیعت و ماهیت این فعالیت اساساً بیمه‌ای است و از آنجا که همه اعضای این بخش از تأمین اجتماعی یا برای دولت، یا برای خود و یا برای کارفرمایان بخش خصوصی کار می‌کنند، حق بیمه به وسیله کارکنان و کارفرمایان پرداخت